

КОБИЛИНСЬКА О.П.

студентка 3-го курсу екологічного факультету Житомирського національного агроекологічного університету, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Бондарчук Н.В., к. ю.н., доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Останні десятиліття відзначаються неухильним зростанням уваги світової науки до дослідження питань взаємодії суспільства та природного середовища. Це закономірно, оскільки на початку третього тисячоліття однією з пріоритетних глобальних проблем людства стало збереження природного середовища та життя на Землі.

Сьогодні питання відшкодування екологічної шкоди, спричиненої навколишньому природному середовищу, залишається досить актуальним й проблематичним. Шкода, завдана довкіллю, повною мірою не відшкодовується, оскільки її нарахування здійснюється на підставі низки нормативно-правових актів, які, на жаль, є недостатньо ефективними та недосконалими. У результаті стан навколишнього природного середовища продовжує постійно погіршуватись [1], а відповідно, і показники стану здоров'я населення.

Проблематиці еколого-правової відповідальності приділяють достатньо багато уваги і науковці, і практики. Опубліковано багато наукових статей, в яких висвітлюються ті чи інші аспекти проблеми. З-поміж них можна виділити праці В. І. Андрейцева, А. І. Бобилєва, С. Б. Гавриша, В. І. Івакіна, С. М. Кравченко, В. Л. Мунтяна, Н. І. Титової, Ю. С. Шемшученка та ін.

Незважаючи на те, що проблемам юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, зокрема в правовій літературі, приділялась значна увага, багато питань і сьогодні залишаються дискусійними. Це, в першу чергу, саме поняття відповідальності, елементи правопорушення та деякі інші

категорії, пов'язані із відповідальністю. Оскільки відшкодування шкоди, заподіяної екологічними правопорушеннями, є складовою частиною інституту юридичної відповідальності, тому загальні положення про поняття та підстави відповідальності є відправними і при дослідженні цього її виду. У зв'язку з цим необхідно зазначити, що поширеною в літературі точкою зору є трактування юридичної відповідальності як реалізації санкцій, як міри державного примусу, що базується на юридичному та громадському осуді правопорушника і встановленні до нього певних негативних наслідків у формі обмежень особистого, майнового або організаційного характеру [2, с. 318].

Підставою застосування юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства є правопорушення, вчинені у галузі природокористування, відновлення і охорони навколишнього природного середовища, їх можна назвати екологічними правопорушеннями. Необхідно підкреслити, що екологічне правопорушення законодавчо виділене у самостійне правопорушення. Відповідно до ст. 70 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» згадується екологічне правопорушення і екологічний злочин [3, с. 4].

Формування стійкого і стабільного екологічного правопорядку викликає необхідність існування певних способів зміцнення такого правопорядку. До найефективніших правових засобів зміцнення екологічного правопорядку належать заходи юридичної відповідальності, які застосовуються до осіб, винних у порушенні екологічного законодавства [4, с. 213-214].

Правовий інститут відповідальності є обов'язковим елементом механізму правового регулювання суспільних відносин. Він спрямовує поведінку правозобов'язаного суб'єкта і уповноваженої особи до належної поведінки. Способи і заходи такого спонукання різноманітні. Вся їхня сукупність становить загальноправову категорію юридичної відповідальності. Правова доктрина найчастіше розглядає декілька основних видів юридичної відповідальності: кримінальну, адміністративну, дисциплінарну, майнову.

Однак науковці вказують на існування ще й інших видів. Наприклад, заходи відповідальності, які застосовуються до порушників законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, подекуди розглядаються як еколого-правова відповідальність. Необхідність у захисті навколишнього природного середовища правовими засобами привернула увагу багатьох науковців-юристів до дослідження проблем відповідальності за екологічні правопорушення.

Одним із перших, хто звернув увагу на необхідність виділяти цю форму юридичної відповідальності, був професор В. В. Петров, висловивши думку, що еколого-правова відповідальність – це комплексний міжгалузевий інститут різних галузей права, що складається з двох груп норм і відповідних правовідносин:

а) які виникають з приводу порушення норм природоохоронного законодавства;

б) які тривають у зв'язку із застосуванням санкцій (кримінальної, адміністративної, цивільної відповідальності) за допущені порушення.

Згодом учені дійшов висновку, що еколого-правова відповідальність – це комплексний міжгалузевий інститут екологічного права, оскільки він охоплює норми різних галузей права, зберігаючи при цьому їх внутрішню єдність. Отже, якщо за правопорушення в галузі екології застосовуються традиційні види відповідальності (кримінальна, адміністративна, майнова чи дисциплінарна), то сукупність цих видів відповідальності, як вважає В. В. Петров, можна назвати еколого-правовою відповідальністю.

Існує багато поглядів на правову природу такого виду юридичної відповідальності, як еколого-правова – від тих, що цілковито заперечують цей правовий інститут, до тих, що його абсолютно визнають як самостійний правовий інститут. В юридичній літературі обґрунтовується самостійність еколого-правової відповідальності з таких підстав: «По-перше, зазначений вид юридичної відповідальності відповідає всім загальним ознакам, які притаманні усім видам юридичної відповідальності, по-друге, існують обставини, які підкреслюють особливості юридичної відповідальності за екологічні правопорушення».

Ідея необхідності запровадження еколого-правової відповідальності є, безперечно, кроком вперед у розвитку теорії екологічного права. Практично у всіх наукових публікаціях, присвячених проблемам еколого-правової відповідальності, вона визначається як комплексний міжгалузевий інститут, що наповнюється нормами різних галузей права, якими і регулюється застосування традиційних форм юридичної відповідальності.

Важливою ознакою юридичної відповідальності, на яку звертають увагу багато фахівців з теорії держави і права, є зв'язок юридичної відповідальності з державним примусом. Який би вид юридичної відповідальності ми не розглядали, насамперед, вона виступає у вигляді санкцій за правопорушення, тобто державного примусу до виконання вимог правових норм.

Кожна форма юридичної відповідальності забезпечує реалізацію норм певної галузі матеріального права, якою і передбачені відповідні види правопорушень і санкції за їх вчинення, тобто юридична відповідальність втілюється у певній процесуальній формі, зокрема шляхом встановлення об'єктивного факту вчинення правопорушення.

Отже, юридична відповідальність за екологічні правопорушення – це застосування до фізичних і юридичних осіб, які їх вчинили передбачених законодавством санкцій, виконання яких у необхідних випадках забезпечується силою державного примусу. Основними ознаками юридичної відповідальності за екологічні правопорушення є наступні: 1) вона виникає у випадках вчинення екологічного правопорушення, тобто правопорушення з особливим об'єктом посягання; 2) вона містить у собі практично весь

комплекс механізмів, притаманних різним видам юридичної відповідальності: залежно від виду екологічного правопорушення (злочин, адміністративний проступок, дисциплінарний проступок, цивільно-правовий делікт) вступає в дію той чи інший механізм, характерний для конкретного виду відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основні принципи (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 26. – Ст. 218.
2. Йоффе О. С. Вопросы теории права / О. С. Иоффе, М. Д. Шаргородский. – М.: Юрид. лит., 1961. – 518 с.
3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року // Відомості Верховної Ради України – 1991. – № 41. – Ст. 546.
4. Духно Н. А. Экологический порядок: Понятие, структура, управление, способы защиты: учебник / Н. А. Духно. – М.: МГУ ПС, 2000. – 301 с.
5. Гетьман А. П. Екологічне право: підручник / Нац. юридич. акад. України ім. Ярослава Мудрого; ред.: А. П. Гетьман, М. В. Шульга. – Харків: Право, 2005. – 382 с.